

Ключовими характеристиками транснаціональних компаній є: посилення їх ролі та ступеня виробничого процесу у світовій економіці; характер їх господарської діяльності, який відбувається у міжнародному форматі; високий рівень незалежності власного капіталу; наявність потужного ресурсного потенціалу – економічного та матеріального.

Варто зазначити, що іноземні інвестори частіше обирають більш розвинуті сектори економіки країн розташування своїх філій, що може бути загрозою її подальшої залежності; можуть використовувати екологічно небезпечні технології та матеріали; на підприємствах впроваджувати риси власної корпоративної культури. На нашу думку, захистом для національної економіки на державному рівні мають бути розроблені нормативно-правові документи які регулюють діяльність іноземних ТНК згідно економічних інтересів та безпеки держави, також, впровадження заходів державного регулювання спрямованих на формування вітчизняних ТНК.

Отже, побудова ділових відносин України, як країни базування – «приймаючої» країни, з міжнародними корпораціями має ґрунтуватися на особливостях умов інвестування; врахуванні ступеня позитивних та негативних наслідків від їх діяльності; посиленні державного регулювання в сфері іноземного інвестування – заборона інвестування в окремі галузі, які є основою національної економічної безпеки (металургія, енергетика та комунікації, транспорт, суднобудування), що продукує ризики зростання залежності економіки держави від іноземних корпорацій; оцінка загроз для економічної безпеки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Andy Hunder. Now is the time for businesses to look at Ukraine [Електронний ресурс]. 2023. – Режим доступу: <https://11l.innk/H111P>
2. (дата звернення 30.09.2023 р.) – Назва з екрану.
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <https://11l.innk/28ePm> (дата звернення 29.09.2023 р.)
3. Національний банк України [Електронний ресурс]: офіційний сайт. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 29.09.2023 р.)
4. Журнал Forbes [Електронний ресурс]: офіційний сайт. The world's biggest public companies. Режим доступу: <http://www.forbes.com> (дата звернення 30.09.2023 р.) – Назва з екрану.

УДК 338(100)

Синіговець О.М.¹, Новік І.О.², Перерва П.Г.³

¹ канд. економ. наук, доцент НТУ «ХПІ»

²канд. економ. наук, доцент НТУ «ХПІ» політехнічний інститут»

³ д-р економ. наук, проф. НТУ «ХПІ»

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Відносність і динамічність категорії «конкурентоспроможність» зумовлює необхідність її оцінки, а складність категорії «конкурентоспроможність» визначає різноманіття підходів до її оцінки. Оскільки суб'єкти конкурують в різних сферах і на різних ринках, підходи до оцінки конкурентоспроможності можуть бути різними. На сьогоднішній день в економічній літературі найбільш повно представлені критерії і методи оцінки конкурентоспроможності підприємств і країн [1-10]. Найменшою мірою розроблено механізм оцінки конкурентоспроможності різних територіальних утворень (країни, міста, області). Існують такі фундаментальні підходи до визначення рівня конкурентоспроможності територіальних систем: визначення одного показника; інтегральна (рейтингова) оцінка на основі системи статистичних показників; експертна оцінка.

Можливість використання одного показника визначається існуючою залежністю між різними рівнями конкурентоспроможності (фірма, регіон, країна) [4, 7]. В якості такого єдиного узагальнюючого показника пропонуємо використовувати показник питомої заробітної плати, який є функцією наступних характеристик: продуктивність праці і заробітна плата. Цей показник є універсальним, що дозволяє застосовувати його до будь-якої економічної системи - країні, регіону, місту, галузі, підприємства. Знаменник формули (продуктивність праці) є характеристикою ефективності виробництва і використовується для оцінки ефективності функціонування на всіх рівнях як відношення обсягу виробленої продукції до числа зайнятих у виробництві людей. Показник питомої заробітної плати через розмір заробітної плати відображає рівень споживання і пов'язані з ним особливості розвитку соціальної сфери. Дослідження авторами залежності одиниці заробітної плати в регіонах України від різних показників показало, що існує досить високий ступінь кореляції між цим показником і рівнем інвестиційної привабливості регіону, що є однією з характеристик його конкурентоспроможності [2, 6, 9]. Кореляція з іншими показниками (інвестиції в основний капітал, прожитковий мінімум та інші) відносно слабка. Таким чином, можна погодитися з висновком, що вартість питомої заробітної плати може бути використана для експрес-оцінки рівня конкурентоспроможності, як мінімум, для залучення бізнесу.

В рамках другого підходу (оцінка на основі системи статистичних показників) при визначенні інтегрального показника кожен автор пропонує свій набір показників []. Методи відрізняються кількістю і складом досліджуваних груп показників. Існує і загальна, як правило, методика

включає оцінку різних видів потенціалу території, інвестиційної привабливості, ефективності використання ресурсної бази, рівня життя населення. Наприклад, на думку ряду авторів [], показник міжнародної конкурентоспроможності повинен бути інтегральним, результатом синтезу п'яти факторів:

- міжнародний капітал (регіональна власність: основні засоби, земля і надра, людський капітал, науковий потенціал);
- міжнародний бюджет (бюджет виступає гарантом фінансової стабільності і фінансової незалежності групи країн);
- міжнародна економіка (склад і структура міжнародної економіки, інвестиційна привабливість країн);
- демографічна ситуація і добробут населення (соціальна статистика і рівень життя населення за соціальними верствами);
- міжнародний менеджмент (якість міжнародного менеджменту).

Третій підхід (оцінка на основі статистичних показників та експертних оцінок) являє собою рейтингову систему оцінки рівня конкурентоспроможності територіальних економічних систем, що поєднує в собі використання статистичних показників та експертних оцінок. Застосування такого підходу має свої переваги і недоліки. До недоліків можна віднести високу вартість, складність і суб'єктивність експертної думки. Перевагами є те, що залучення професійного наукового та практичного досвіду висококваліфікованих фахівців необхідно при оцінці впливу позитивних і негативних факторів на конкурентні позиції регіону [6].

Найбільш відомі оцінки рівня конкурентоспроможності країн, проведені Міжнародним економічним форумом та Міжнародним інститутом розвитку менеджменту. Наприклад, методологія Міжнародного економічного форуму включає два основних показники - зростання конкурентоспроможності і рівень мікроекономічної конкурентоспроможності. Оцінка здійснюється за 188 критеріями [1, 3, 8, 10]. Використовуються як статистичні показники, так і експертні оцінки. При цьому мікроекономічна конкурентоспроможність конкретної територіальної економічної системи включає в себе дві складові - функціонування і стратегії компаній і якість бізнес-середовища.

Міжнародний інститут розвитку менеджменту пропонує використовувати 4 групи факторів: економічна ситуація, ефективність державного регулювання, ефективність функціонування бізнесу та інфраструктури. У кожній з чотирьох груп використовується велика кількість показників - наприклад, 77 критеріїв використовуються для оцінки економічної ситуації, для оцінки інфраструктури. Загальні підходи цих методів припускають досить великий набір показників, що робить оцінку дуже трудомісткою і дорогою. Проте ці підходи можуть бути використані для

проведення комплексної оцінки міжнародної конкурентоспроможності, оскільки являють собою спосіб агрегації ряду окремих показників в підсумковий показник.

В рамках даного дослідження була зроблена спроба розробити власну систему експертних оцінок для визначення комплексного показника конкурентної позиції регіону, що складається з 4 типів критеріїв:

1. Критерії зовнішнього середовища (конкурентоспроможність продукції країни на світовому ринку, на ринку Європейського Союзу і на національному ринку).

2. Критерії міжнародного середовища (конкурентоспроможність продукції країн на внутрішньо-регіональному ринку, вплив виробництва на екологічну ситуацію, соціальна напруженість, природно-географічні умови і ресурсні чинники).

3. Техніко-економічні та фінансові критерії (рентабельність виробництва, патентоспроможність, можливість технічної перебудови виробництва, потреба в кадрах, наявність обладнання, інфраструктурних можливостей).

4. Критерії ринкового середовища (характеристика системи збуту продукції, рівень конкуренції за вироблені в регіоні товари, оцінка конкурентних переваг регіональної продукції, комерційна стійкість регіональної продукції).

Кількісні рейтингові шкали повинні відображати важливість кожного критерію для реалізації регіональної політики на кожному етапі. Підсумовування балів по кожній групі критеріїв дозволяє провести комплексну оцінку всіх факторів, що відображають конкурентоспроможність продукції, що випускається в регіоні. Основним результатом такої комплексної оцінки, на думку авторів, є визначення потенціалу регіону для виробництва затребуваних товарів, а заодно і обсягу додаткових робіт і вартості ресурсів, що виникають у адміністрацій для забезпечення і підтримки таких конкурентних позицій.

Програмно-цільовий підхід, заснований на детермінантах, включає в себе розробку дворівневого «дерева цілей», на основі якого залишають дві матриці оцінки цілей. Цілі повинні мати тимчасові і кількісні характеристики. Потім визначаються коефіцієнти важливості поставлених цілей, які будуть характеристикою впливу фактору на конкурентоспроможність. Цей метод включає в себе формування факторів і умов розвитку бізнесу, стимулювання споживчого попиту, розвиток суміжних галузей, створення і розвиток стратегії. Це багаторівневий підхід, який вимагає деталізації та розробки. Так, на другому рівні відбувається підготовка кваліфікованих кадрів, виявлення і підтримка конкурентоспроможних виробництв і ряд інших моментів. Оцінка на основі

підсумовування показників соціально-економічного розвитку з урахуванням їх вагової оцінки. Регіон знаходиться в сфері впливу країни (групи країн), будучи її підсистемою, тому фактори їх конкурентоспроможності багато в чому збігаються. Пропонується використовувати 19 критеріїв: видатки на людський розвиток, інвестиційну діяльність, інноваційну діяльність, активність малого підприємництва, стан навколишнього середовища, рівень безробіття, середню тривалість життя тощо.

Автори різних підходів до міжнародного компаративного аналізу конкурентоспроможності в основному дотримуються позиції, що оцінка конкурентоспроможності території повинна бути комплексною і враховувати різні фактори. Однак вони по-різному розставляють акценти, використовують різні групи даних і об'єднують їх в модулі, різні за змістом і характеристиками. Здебільшого автори різних теорій оцінки визнають значущими критеріями рівень і якість життя населення, інвестиційну привабливість, економічну ефективність, положення регіону в порівнянні з іншими і всередині країни. Для визначення конкурентоспроможності автори вважають за необхідне застосовувати якісні та кількісні показники, традиційні і нетрадиційні, відносні і абсолютні, матеріальні і нематеріальні. Застосування і співвідношення цих показників залежить від цілей дослідження і термінів прогнозування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kobieliava T.O, Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №3. С.79-86.

2. Шаульська Л.В., Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Дослідження впливу підприємницьких ризиків на сталий розвиток // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2023. № 3 (181). С. 14-23. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/66827>

3. Кобелева Т. О. Економічна оцінка роботи підрозділу із забезпечення комплаєнс-безпеки підприємства // *Науковий вісник ПУЕТ : зб. наук. пр. Сер. : Екон. науки*. Полтава: ПУЕТ, 2019. № 3 (94). С. 38-48. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/58560>

4. Попов О.В., Мехович С.А., Кобелева Т.О. Класифікація ризиків при проведенні інноваційних перетворень // *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2021. №3. С.66-71.

5. Кобелева Т.О. Комплаєнс як категорія економічної безпеки промислового підприємства // *Економіка: реалії часу*. 2018. № 6 (40). С. 52-59. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2018/No6/52.pdf>

6. Kocziszky G., Veres Somosi M., Kobieliava T.O. Compliance risk in the enterprise // *Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми,*

перспективи, ефективність "Форвард–2017": тр. 8-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. Харків : НТУ "ХПІ", 2017. С. 54-57.

7. Pererva P.G., Kocziszy György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.

8. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Методичні засади моніторингу показників енергетичної безпеки в діяльності бізнес-структур // Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2023. № 3(181). С.33-42. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/66824>

9. Шаульська Л.В., Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Формування та використання системи моніторингу підприємницьких ризиків як запорука сталого розвитку бізнес-структур // Економіка і організація управління. 2023. №1(49). С.34-44. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/68529>

10. Кобелева Т.О. Комплаєнс-безпека креативних економічних розробок // Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали 10-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 22 квітня 2019 р. Київ : НАУ, 2019. С. 87-89. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/41523>

УДК 338.242

Ситников М.М.¹, Белименко М.Ю.²

¹ канд. економ. наук, доцент НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФ-212м НУ «Запорізька політехніка»

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Посилення впливу глобальних чинників вимагає від країн підвищення рівня економічної безпеки, яка є запорукою стійкого розвитку. Особливо актуальним це питання для національної економіки стало внаслідок зовнішньої агресії, яка значно погіршила граничні показники рівня економічної безпеки, а за ланцюговою реакцією і рівень та якість життя населення. Крім того спостерігається значне погіршення макроекономічних показників та розбалансованість економічного розвитку, що обмежує перспективи майбутнього економічного зростання.

Зауважимо, що в Україна економічна безпека має шість рівнів регулювання [1]:

- перший - Конституція України.;
- другий - кодекси України;
- третій - Закон України «Про основи національної безпеки України»;
- четвертий - інші закони з питань безпеки чи з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки;
- п'ятий - підзаконні нормативні документи;
- шостий - локальні нормативно-правові акти місцевих органів.